

16 בספטמבר 2020

נייר העמדה מוגש לוועדה המיוחדת למיגור הפשיעה בחברה הערבית

בראשות חבר הכנסת עבאס מנסור

בנושא: המאבק בפשיעה המאורגנת, בעבירות הכלכליות ובשוק האפור בחברה הערבית

רקע ונתונים:

בשנים האחרונות, תופעות האלימות והפשיעה בחברה הערבית גדלות למימדי ענק ומאיימות על שגרת חייהם של האזרחים הערבים בישראל.

לפי סקר שבוצע על-ידי יוזמות אברהם ומוסד שמואל נאמן בטכניון בסוף שנת 2019, 60.5% מהאזרחים הערבים חשים היעדר ביטחון אישי ביישוב מגוריהם. זאת, בהשוואה ל-12.8% מהנשאלים בחברה היהודית.

ביחס לעבירות רכוש, בשנת 2019, 65.6% מהאזרחים הערבים ציינו כי הם חוששים או חוששים מאוד כי הם או מי מבני משפחתם ייפגעו מעבירות רכוש ו-52% ציינו כי הם חוששים מתופעת דמי החסות. עבור שתי התופעות הללו חלה עליה בשיעור המודאגים בהשוואה לשנת 2018. אמנם, חשוב להבין את עומק היעדר הביטחון האישי בחברה הערבית, אך במסמך זה נתמקד בפשיעה כלכלית ובקשר בין עבירות אלימות ופשיעה שונות לפיתוח הכלכלי של היישובים הערביים. נסביר כיצד אלימות ופשיעה מהוות חסם בפני פיתוח כלכלי ואיזה תופעות הקשורות ישירות לסוגיות כלכליות בחברה הערבית.

האלימות בחברה הערבית אינה תופעה שנוצרה יש מאין, ויש לה סיבות רבות, אשר המרכזיות שבהן: נוכחות בלתי מספקת של המשטרה ביישובים הערביים; מצבה החברתי-כלכלי של האוכלוסייה הערבית – מחצית מכלל המשפחות הערביות מוגדרות כעניות וכמעט שני שלישים מהילדים הערבים חיים מתחת לקו העוני; אבטלה נרחבת – בעיקר בקרב צעירים וצעירות; תמורות בתפקיד המשפחה בחברה הערבית ומעבר לחברה אינדיבידואליסטית יותר הגורמים לכך שהמשפחה אינה מקור לביטחון ולאכיפת החוק כפי שהייתה בעבר, אך גם הרשויות עדיין לא ממלאות תפקיד זה באופן מספק בחיי האזרחים הערבים; אי-שוויון בשירותים הניתנים לאזרחים הערבים אשר בא לידי ביטוי, בין היתר, בנוכחות דלילה של מוסדות הממשלה ביישובים הערביים ועוד.

בדצמבר 2015 התקבלה החלטת הממשלה מס' 922 שעיקרה הקצאת תקציבים חסרי תקדים לקידום פיתוחם הכלכלי של היישובים הערביים, ההחלטה נראתה כנקודת מפנה במעמד החברה הערבית בישראל וברצון המדינה לקדם חברה זו. ואולם, כיום, קרוב ל-5 שנים אחרי שהחלטת ממשלה זו נתקבלה ו-4 שנים אחרי אישור החלטת הממשלה 1402 לשיפור הביטחון ביישובים הערביים – לא נראה כי קיצן של התופעות הללו קרב. החברה הערבית מוסיפה לדמם ולכאוב את מחירי האלימות והפשיעה ופיתוח כלכלי, מיותר לציין, אינו אפשרי ביישובים הסובלים מפשיעה השכם והערב.

בין פשיעה לפיתוח כלכלי עוברים כמה חוטים מקשרים :

1. **אלימות ופשיעה מהוות חסם בפני פיתוח כלכלי** – איזור מוכה פשיעה לעולם לא יוכל להתפתח כלכלית.

לפי דו"ח של המשרד לביטחון הפנים מ-2014, הנזק הכלכלי הנגרם כתוצאה מפשיעה במדינת ישראל נאמד בשנת 2014 בסך של 15.8 מיליארד ₪. הדו"ח מפרט 3 סוגים של נזק כלכלי הנגרם כתוצאה מפשיעה :

- נזק שנגרם כתוצאה מאיום הפשיעה – איום הפשיעה מוביל לנקיטת אמצעי מניעה והתגוננות אשר יש להם עלות כלכלית, כגון הוצאות אבטחה, הוצאות ביטוח, פעילות מניעה מצד השלטונות ומצד הקהילה ועוד.
- נזק הנגרם לקורבן ולסביבתו כתוצאה מהפשיעה – רכוש שנגנב או ניזוק, הפסד הכנסה מצד הקורבן, הוצאות רפואיות והוצאות בגין טיפול נפשי, הוצאות בגין מסגרות תמיכה לקורבן, מניעת השקעות ופיתוח עסקי באיזורים מוכי פשיעה.
- נזק הנובע מהתגובה לפשיעה – נזקים הנוגעים בעיקר למערכת אכיפת החוק, כגון הוצאות על אכיפת החוק, ענישת העברין, הוצאות טיפול מניעתית לעברין ועוד.

אפשר לראות את היישובים הערביים מוכי הפשיעה כמי שנכללים תחת הקטגוריה השניה, כאשר אירועי אלימות, ירי ועבריינות מונעים השקעות ופיתוח בעסקים ביישובים הללו.

2. **ארגוני פשיעה לוטשים עיניהם לתקציבי הרשויות המקומיות** – התוצאה : ככל שיותר כסף זורם לרשות המקומית, למשל בעקבות החלטות ממשלה כגון 922, כך התקציבים אטרקטיביים יותר בעיני ארגוני הפשיעה הפועלים באין מפריע בחברה הערבית. ההשתלטות על התקציבים הללו מגדילה את כוחם של ארגוני הפשיעה ומאפשרת להם המשך השתלטות על מכרזים ומשרות וחוזר חלילה.

כך, לדוגמא, בעיר רהט בנגב התרחש בשנת 2019 ניסיון חיסול של פקיד בכיר בעירייה על רקע סכסוך אשר נבע מהשתלטות על קרקעות. מספר חודשים אחרי אותו ניסיון החיסול, ארע רצח על אותו רקע בעיר.

3. **גביית דמי חסות ביישובים הערביים ("חאוה")** – במסגרת תופעה זו, ארגוני "שמירה" כביכול מעניקים את חסותם לבעלי עסקים תמורת תשלום, דמי חסות. בעל עסק שמסרב לשלם עבור שירותיהם - ייפגע.

מחד, יזמים ערבים רוצים לפתוח עסקים ביישובים הערביים ובכך לקדם את פרנסתם ואת יישוב מגוריהם. מאידך גיסא, ככל שהעסק בבעלותם יצליח יותר – כך הם יהיו חשופים יותר לאיומים ולגביית חאוה. חרב דמי החסות המתנדנדת מעל לראשם של בעלי העסקים מרתיעה רבים מבחירה במסלול זה ובכך מקטינה את היצע העסקים הקטנים והבינוניים ביישובים הערביים ומונעת את פיתוחם הכלכלי.

4. היעדר נגישות להון ולאשראי - החברה הערבית היא חברה עניה וככזאת – היא מתקשה לעמוד במבחנים של הבנקאות לקבלת משכנתאות דוגמת מבחן ההכנסה הפנויה המהווה תנאי לקבלת משכנתא. גם העובדה שברבים מהיישובים הערביים הבעלות על הבתים אינה מוסדרת – מהווה חסם בפני קבלת משכנתא. מחקר שפרסם בנק ישראל בשנת 2017 הראה כי החברה הערבית מהווה רק 2% מנוטלי המשכנתאות, שיעור זניח לעומת חלקם באוכלוסייה, העומד על כחמישית מאזרחי המדינה. בנוסף, כלכלה שחורה הנהוגה כיום בהיקפים נרחבים בחברה הערבית, מסיבות שונות, מהווה חסם בפני אפשרות של קבלת הלוואה מהבנקים. לכן, אזרח ערבי הזקוק להלוואה יפנה לקבלת הלוואה בשוק האפור. הלוואות אלה, על אף שאינן מהוות עבירה על החוק, משדכות את נוטל ההלוואה עם ארגוני פשיעה אשר מתעשרים הודות לריבית שהם גובים בגין ההלוואה. בנוסף, במקרים רבים נוטלי ההלוואה לא מצליחים להחזיר אותה וסובלים מאיומים עליהם ועל בני משפחותיהם מצד המלווים.

לאור התופעות שהצגנו, להלן פירוט המלצותינו:

על מנת לתת מענה לתופעות האלימות והפשיעה והשפעתן על הפיתוח הכלכלי בחברה הערבית, תחילה יש למפות את שירותי הבנקאות ביישובים הערביים, את תמונת המצב ביחס לבקשת הלוואות מהמדינה על ידי בעלי עסקים ערבים, פתיחת אזורי תעשייה ביישובים הערביים בעשור האחרון, הקמת חברות כלכליות ברשויות המקומיות ועוד.

צעדים נדרשים:

- מלחמת חורמה של משטרת ישראל בארגוני הפשע.
- הנגשת שירותי בנקאות והלוואות ביישובים הערביים.
- העלאת המודעות לאפשרות קבלת הלוואות לעסקים על-ידי המדינה (כגון הלוואות בערבות מדינה).
- חינוך בנושא של התנהלות כלכלית בחינוך הפורמלי והבלתי פורמלי.
- יישום הבקרה על הליכים מכרזיים ברשויות המקומיות.
- פיתוח אופק תעסוקתי לגברים צעירים בחברה הערבית (גילאי 18-24).
- הרחבת השימוש בחילוט של רכוש כאמצעי ענישה למקרים של אלימות חמורה על רקע כלכלי או פיננסי.

ליצירת קשר עם המנהלות השותפות של מיזם "קהילות בטוחות" ביוזמות אברהם:

עולא נגימי-יוסף | ola@abrahaminitiatives.org.il | 054-7545948

רות לויך-חן | ruth@abrahaminitiatives.org.il | 054-5883698